

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 1, 2022 | 27.01.2022 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2022.1.82](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.82)

УДК 339.5

*Н. В. Аністратенко,
к. е. н., доцент,
Київський Національний економічного університету ім. В.Гетьмана
ORCID ID: 0000-0002-1416-8766
А. В. Мальченко,
старший викладач,
Київський Національний економічного університету ім. В.Гетьмана
ORCID ID: 0000-0001-7980-1393*

РОЛЬ ВСЕСВІТНЬОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В ПОСТПАНДЕМІЙНОМУ СВІТІ

*N. Anistratenko
PhD in Economics, Associate Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
A. Malchenko
Senior Lecturer, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

THE ROLE OF THE WORLD TOURISM ORGANIZATION IN THE RESTORATION OF TOURIST FLOWS IN THE POST-PANDEMIC WORLD

Туризм відіграє ключову роль у розвитку економік багатьох країн, особливо в регіонах Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Західної півкулі. У середньому на туризм безпосередньо припадає близько 3,5 відсотка світового ВВП. За даними Всесвітньої ради з подорожей і туризму, цей прямий внесок включає ВВП, створений галузями, які безпосередньо займаються наданням послуг туристам, включаючи готелі, туристичні агентства, авіакомпанії та інші послуги пасажирського транспорту, а також діяльність ресторанів і індустрії розваг. Особливістю туристичної галузі економіки є те, що вона сформована з компаній малого та середнього бізнесу. Така особливість зумовлює вразливість цих компаній до зовнішніх шоків, адже вони не володіють значними запасами ресурсів для того, щоб протистояти довготривалим зрушенням. Основними міжнародними організаціями, які покликані розробити послідовність всеосяжних рішень у координації з країнами, які найбільше залежать від туристичної галузі, є Всесвітня туристична організація, Всесвітня організація охорони здоров'я та Міжнародна організація цивільної авіації. Метою їх співпраці має стати розробка та забезпечення дотримання протоколів охорони здоров'я та безпеки, щоб можна було чітко та послідовно повідомляти потенційних мандрівників про них. До основних завдань Всесвітньої туристичної організації, відповідно до її наднаціонального рівня, ми пропонуємо відносити координаційні функції із забезпечення фінансової та

інституційної підтримки туристичної галузі у країнах, які цього потребують. Крім того, Всесвітня туристична організація має виконувати функції консультативного органу, який може інституційно забезпечити обмін передовим досвідом у відновленні туристичних потоків. Відновлення міжнародних подорожей і туризму буде тривалим і підлягатиме високому ступеню невизначеності. Країни повинні будуть переосмислити модель туристичного бізнесу, створюючи при цьому можливості для диверсифікації в галузі та за її межами за допомогою підтримки політики та структурних реформ. Стабільне і всеосяжне відновлення міжнародних подорожей і туризму вимагає глобальної співпраці. Важливо розуміти, що світ вже буде таким, як колись, але нові умови відкривають нові можливості для розвитку. І ті країни, які першими адаптуються та пристосуються до нових умов і вибудують нові моделі туристичного бізнесу, зможуть отримати економічні та соціальні переваги.

Tourism plays a key role in the development of the economies of many countries, especially in the Asia-Pacific region and the Western Hemisphere. On average, tourism directly accounts for about 3.5 percent of world GDP. According to the World Travel and Tourism Council, this direct contribution includes GDP generated by industries directly involved in providing services to tourists, including hotels, travel agencies, airlines and other passenger transport services, as well as restaurants and the entertainment industry. The peculiarity of the tourism industry is that it is formed of small and medium-sized businesses. This feature makes these companies vulnerable to external shocks, as they do not have significant reserves of resources to withstand long-term changes. The World Tourism Organization, the World Health Organization and the International Civil Aviation Organization are the main international organizations working to develop a sequence of comprehensive solutions in coordination with the countries most dependent on the tourism industry. The aim of their cooperation should be to develop and ensure compliance with health and safety protocols so that potential travelers can be clearly and consistently informed about them. Among the main tasks of the World Tourism Organization, in accordance with its supranational level, we propose to include coordination functions to provide financial and institutional support to the tourism industry in countries that need it. In addition, the World Tourism Organization should act as an advisory body that can institutionally exchange best practices in restoring tourism flows. The resumption of international travel and tourism will be long and subject to a high degree of uncertainty. Countries will need to rethink the tourism business model, while creating opportunities for diversification within and beyond the industry through policy support and structural reforms. Stable and comprehensive resumption of international travel and tourism requires global cooperation. It is important to understand that the world will be the same as before, but new conditions open up new opportunities for development. And those countries that are the first to adapt and adapt to new conditions and build new models of tourism business will be able to gain economic and social benefits.

Ключові слова. *Міжнародний туризм; туристичні потоки; коронавірус; Всесвітня туристична організація; міжнародні організації.*

Keywords: *International tourism; tourist flows; coronavirus; World Tourism Organization; international organizations.*

Актуальність проблеми. Туристична галузь економіки забезпечує значні грошові надходження для багатьох країн, які мають відповідні умови для розвитку цього бізнесу. В багатьох випадках такі країни спеціалізуються на міжнародному туризмі, а економічне зростання цих країн значною мірою залежить від туристичних потоків. Однак міжнародний туризм є вразливою галуззю, як показав досвід

останніх років та пандемії COVID-19. Обмеження на переміщення людей внаслідок пандемії зумовило суттєве скорочення туристичних потоків, що суттєво вплинуло на країни туристичних призначень. В результаті постраждали не лише авіакомпанії, які не здійснювали польоти, але й готельний бізнес, ресторанний бізнес, а також усі супутні галузі з обслуговування туристів.

За деякими оцінками пандемія COVID-19 була в дев'ять разів руйнівнішою, ніж вплив кризи 11 вересня 2001 року. Економічні втрати туристичного бізнесу склали близько 124 мільярдів доларів США лише в 2020 році [3, 7]. Очевидно, що жодна країна в світі не в змозі самостійно подолати такі нищівні наслідки пандемії. Особливо це питання стоїть гостро для такої галузі економіки, як туризм, де вирішення проблеми не залежить виключно від країни, що приймають туристів. Насправді, навіть якщо приймаюча країна повністю буде відповідати санітарно-епідеміологічним нормам та забезпечить дотримання усіх необхідних правил, це ще не означає, що буде відновлено туристичний потік. Необхідно також, щоб країна, з якої влітають туристи, також дозволила подорожі. Враховуючи таку взаємозалежність країн, виникає необхідність наднаціонального регулювання процесу відновлення туристичних потоків.

Аналіз останніх наукових досліджень. Потреба у наднаціональному регулюванні процесу відновлення туристичної галузі неодноразово розглядалась у наукових дослідженнях у зв'язку із значними руйнівними наслідками пандемії для туристичних галузей багатьох країн світу. Досліджуючи економічні наслідки пандемії на туристичну галузь, Аббас, Мубін, Йорембер, Раза, Маміркуллова [1] стверджують, що туристичні компанії повинні враховувати той факт, що умови ведення їх бізнесу змінилися. Змінилися не лише умови прийому, розміщення та обслуговування гостей, але й міжнародна архітектура регулювання туристичної галузі. В нових умовах не лише економічні переваги будуть визначити напрями туристичних потоків, але й міжнародна політика щодо протидії відновлення пандемії. З огляду на це, міжнародні організації розробляють та впроваджують політики щодо протидії пандемії і туристичні компанії неодмінно повинні їх враховувати.

Кнезевіч Квелбар, Родрігез та Теох [5] розглядають взаємозв'язок відновлення авіаперельотів та туризму в Європейському Союзі. Автори зазначають, що відновлення туризму значною мірою залежить від відновлення авіаперельотів, тому державна підтримка туристичної галузі на пряму залежить від цієї галузі. Своєчасно розроблені правила та процедури забезпечення безпеки авіаподорожей забезпечують позитивні ефекти для туристичної галузі. Приклад наднаціонального регулювання авіаперельотів підтверджує необхідність наднаціонального регулювання і туристичного бізнесу, оскільки самостійно подолати наслідки компанії не зможуть.

Фахівці Світового банку [8] у дослідженні регіонального впливу пандемії на туристичну галузь в країнах Азії зазначають, що державні та наддержавні інституції повинні взяти на себе відповідальність за підтримку відновлення туризму. Різні країни вживають різних заходів для підтримки туристичних компаній, проте комплексного підходу можна досягнути лише при вирішенні цього питання в узгодженні з іншими країнами.

Однією з найголовніших перешкод для відновлення міжнародних туристичних потоків є ризики, що зумовлені пандемією [6]. Саме на мінімізації цих ризиків повинні зосередитись міжнародні організації та уряди країн. Проблема полягає не лише в обмеженнях, які країни вводять на переміщення людей, але й у тому, що самі туристи остерігаються подорожувати в ті країни, де ситуація є загрозливою. Таким чином, міжнародні організації повинні проводити спільну політику щодо мінімізації ризиків та стимулювання відновлення туристичних потоків для подолання негативних наслідків пандемії і сприяння економічному відновленню країн та регіонів світу.

Аналіз літературних джерел показав, що відновлення туристичних потоків є вагомим проблемою для багатьох країн та регіонів світу. Але вирішення цього питання знаходиться в площині міжнародної взаємодії. Головну роль координації заходів та політик відновлення міжнародних туристичних потоків повинна взяти на себе Міжнародна туристична організація, як спеціалізована наднаціональна інституція.

Мета роботи. Метою дослідження є визначення ролі Міжнародної туристичної організації у відновленні туристичних потоків.

Викладення основного матеріалу дослідження. Туризм відіграє ключову роль у розвитку економік багатьох країн, особливо в регіонах Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Західної півкулі. У середньому на туризм безпосередньо припадає близько 3,5 відсотка світового ВВП. За даними Всесвітньої ради з подорожей і туризму [11], цей прямий внесок включає ВВП, створений галузями, які безпосередньо займаються наданням послуг туристам, включаючи готелі, туристичні агентства, авіакомпанії та інші послуги пасажирського транспорту, а також діяльність ресторанів і індустрії розваг.

Враховуючи тісний зв'язок туризму з іншими секторами економіки, він має вплив на капітальні інвестиції та будівництво. Такий непрямий вплив туризму на економіку також здійснює значний вплив на економічне зростання та зайнятість. Таким чином, загальний внесок туризму за різними оцінками може досягати 10% світового ВВП [9]. Особливістю туристичної галузі економіки є те, що вона сформована з компаній малого та середнього бізнесу. Така особливість зумовлює вразливість цих

компаній до зовнішніх шоків, адже вони не володіють значними запасами ресурсів для того, щоб протистояти довготривалим зрушенням. За даними Міжнародної організації праці, в багатьох країнах сфера туризму є однією з основних галузей формування робочих місць (рис. 1).

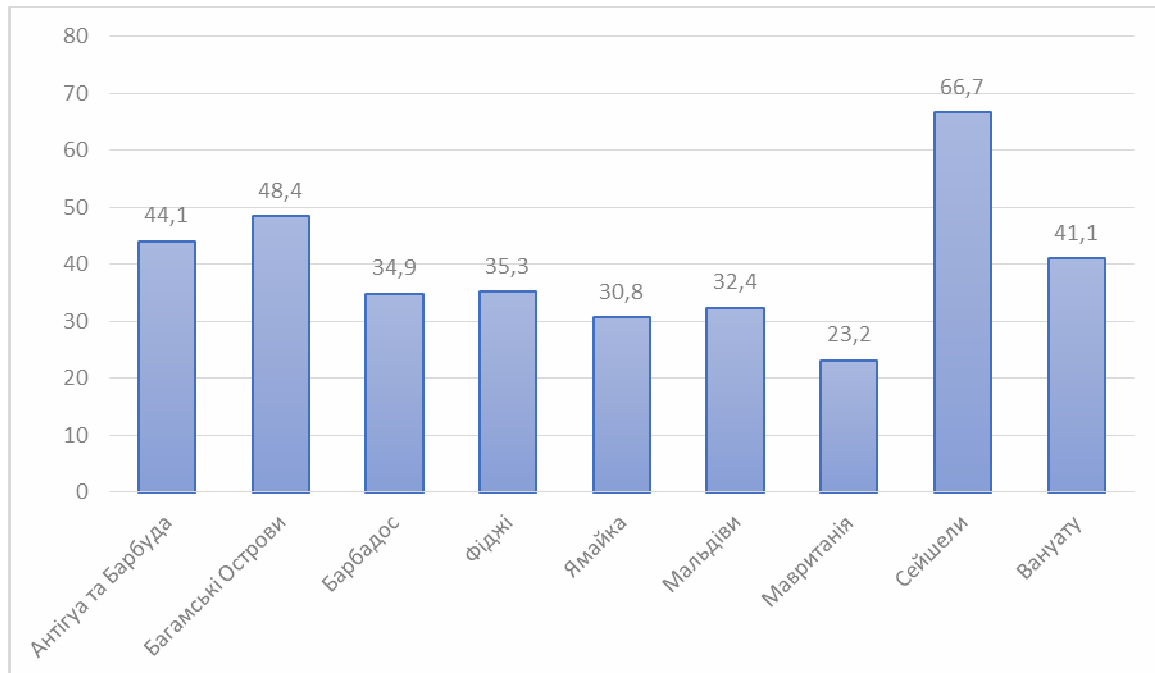

Рис. 1. Зайнятість у сфері туризму окремих країни, % [10]

Сьогодні актуальним питання є не стільки оцінка наслідків пандемії на туристичну галузь, скільки пошук шляхів виходу зі скрутного становища та відновлення туристичних потоків. В той час, як більшість країн суттєво залежатимуть від глобальних тенденцій поширення захворюваності, виникнення нових її сплесків та модифікації штамів коронавірусу, важливо також проводити інституційну підтримку галузі на національному та наднаціональному рівнях. Національний рівень підтримки туристичної галузі визначається кожною країною індивідуально, виходячи із можливостей та доступних способів фінансової та нефінансової підтримки. Наднаціональний рівень підтримки повинен відбуватися на основі координації роботи різних міжнародних організацій.

Враховуючи високий ступінь невизначеності постпандемійного світу та очікувані глибокі довгострокові економічні наслідки, міжнародним організаціям необхідно завчасно визначити та розробити послідовність всеосяжних рішень у координації з країнами, які найбільше залежать від туристичної галузі. Основними такими організаціями є Всесвітня туристична організація, Всесвітня організація охорони здоров'я та Міжнародна організація цивільної авіації. Метою їх співпраці має стати розробка та забезпечення дотримання протоколів охорони здоров'я та безпеки, щоб можна було чітко та послідовно повідомляти потенційних мандрівників про них [4]. Крім того, необхідна координація із сектором цивільної авіації оскільки авіація, гостинність та страхування також необхідні для адаптації до умов, коли пандемія загрожує життю та здоров'ю людей. До основних завдань Всесвітньої туристичної організації, відповідно до її наднаціонального рівня, ми відносимо наступні (рис. 2):

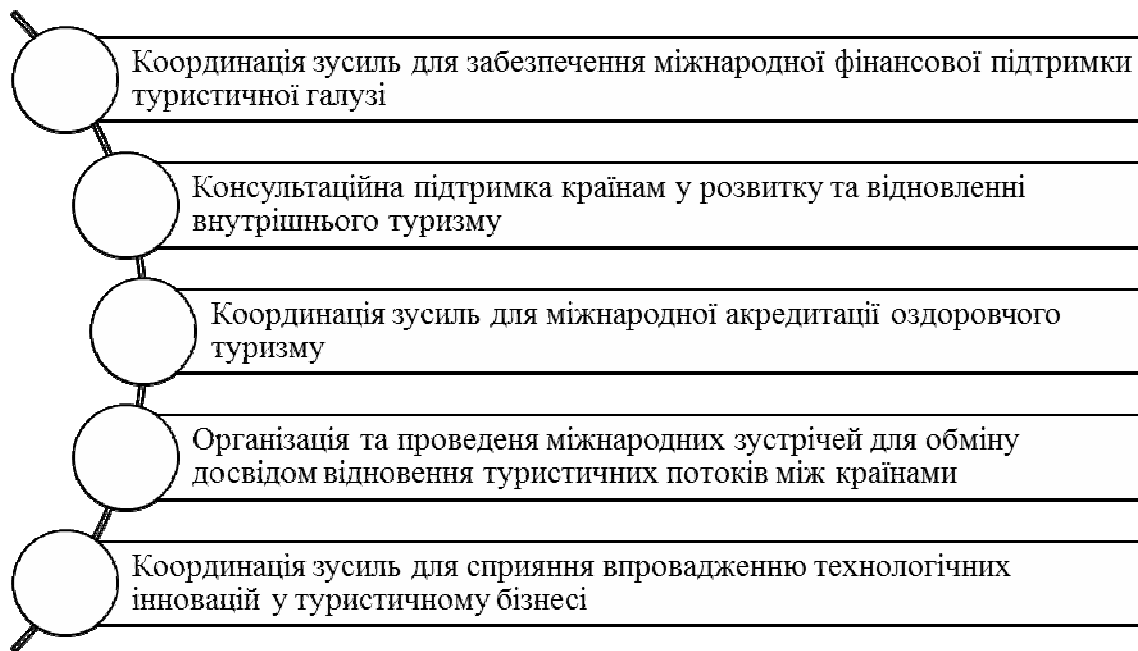

Рис. 2. Запропоновані завдання Всесвітньої туристичної організації для сприяння відновлення туристичних потоків

Моніторинг і підтримка туристичних компаній, які перебувають у скрутному становищі внаслідок пандемії, матимуть вирішальне значення для збереження підприємств галузі. Тривала пандемія може перетворити шок ліквідності туристичних компаній у банкрутство. Підтримуюча грошово-кредитна політика, спрямована на створення сприятливого середовища для позичальників, може допомогти підтримати постраждалі туристичні компанії. Центральні банки можуть допомогти залучити кошти туристичним компаніям шляхом зниження процентної ставки, тоді як органи можуть фінансового регулювання можуть використовувати гнучкість, закладену в існуючих нормативно-правових актах, або запровадити тимчасові регулятивні та наглядові заходи, включаючи використання буферів капіталу та ліквідності.

Втім, країни що розвиваються можуть бути не в змозі самостійно забезпечити необхідний обсяг фінансової підтримки. Пандемія негативно вплинула не лише на туристичну галузь, але й інші сектори економіки, включаючи виробництво та торгівлю. Навіть якщо туристичний сектор зазнає фінансових труднощів, банки можуть бути змушені скоротити кредитування та посилити вимоги до позичальників, щоб уникнути кількості проблемних кредитів. В таких умовах відновлення туристичної галузі буде більшою мірою залежати від міжнародних партнерів та організацій. Тому Всесвітня туристична організація повинна на міжнародному рівні ініціювати міжнародні програми підтримки туристичних компаній для країн, що не мають можливості реалізувати таку політику самостійно.

Ще одним напрямом відновлення туристичних потоків є стимулювання та розвиток внутрішнього туризму. Всесвітня туристична організація може надати консультаційну підтримку країнам для розвитку мережі внутрішніх туристичних потоків та сприяння розвитку внутрішнього туризму. У Китаї відновлення туризму після COVID-19 зумовлене внутрішнім попитом. Таїланд виділив 700 мільйонів доларів США для стимулювання внутрішнього туризму, в той час як Ямайка просуває знижки на внутрішні подорожі, а Фіджі ввела субсидію в розмірі 400 доларів США для перших 150000 туристів. У Коста-Ріці Конгрес схвалив закон, який переніс кілька національних свят на понеділок, щоб продовжити вихідні у 2020 та 2021 роках для стимулювання внутрішнього туризму. У Барбадосі ввели однорічний дозвіл на проживання (Welcome Stamp) [2], що дозволяє віддаленим працівникам жити і працювати з цієї країни. Такі дії мають збільшити попит на туристичні послуги та тимчасове проживання в країні, що забезпечить поживлення галузі, оскільки віддалена форма роботи все більшої популярності набуває у багатьох країнах світу, а вартість життя в Барбадосі значно нижча, ніж у більш розвинених країнах.

Такі дії урядів країн можуть допомогти згладити шок, але вони навряд чи зможуть компенсувати інші фактори розвитку туристичної галузі, наприклад розвиток системи охорони здоров'я. У країнах із відносно слабкою інфраструктурою охорони здоров'я уряди повинні підтримувати будівництво, модернізацію та акредитацію закладів охорони здоров'я, розбудову потенціалу медичного та допоміжного персоналу, а також заохочувати заходи щодо забезпечення наявності та доступу до якісних

ліків та діагностичного обладнання. Ці оновлення можуть дати сильний сигнал туристам, що про них потурбуються у разі надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я. Країни з відносно потужною системою охорони здоров'я та важливими туристичними визначними пам'ятками, наприклад Коста-Ріка або Таїланд, мають хороші можливості для розвитку та розширення потенціалу оздоровчого туризму.

Одним із можливих варіантів розвитку галузі є розвиток оздоровчого туризму, особливо враховуючи той факт, що багато країн наділені сприятливим кліматом для відновлення здоров'я. Країни що розвиваються можуть розвивати даний напрямок в умовах відносно невисокої вартості послуг, що формуватиме їх ринкову нішу. Адаптація до нової бізнес-моделі вимагатиме узгодженої, багатогалузевої стратегії із залученням промисловості, приватного сектору, уряду та громадянського суспільства, щоб знайти правильний баланс для країн і впровадити ці плани в рамки національного розвитку. Всесвітня туристична організація може сприяти таким країнам в частині акредитації на міжнародному рівні за рахунок співпраці із Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Крім того, за рахунок співпраці з міжнародними фінансовими інституціями можна забезпечити доступ до фінансування для необхідної модернізації або розбудови необхідних лікувальних центрів чи підвищення якості обслуговування у існуючих центрах оздоровчого туризму.

Все більшої популярності в допандемійний період набував екотуризм. Наразі є чудові можливості для використання даного напрямку міжнародного туризму з метою активізації та відновлення туристичних потоків. Зосередження уваги на екологічному туризмі, де це можливо, є виправданим, оскільки це галузь, що швидко розвивається та має високу додану вартість, і користується значним попитом з боку іноземців з високими доходами. У країнах з розвинутою економікою, які, ймовірно, раніше закінчать повний курс щеплення проти COVID-19, даний вид туризму користується популярністю. Крім того, населення цих країн є достатньо платоспроможним для швидкого відновлення туристичної активності. Екотуризм вже є ключовим елементом туристичної стратегії Коста-Ріки, яка зосереджується на екологічній стійкості та лісовідновленні, що підкріплюється широкими маркетинговими кампаніями для покращення потенційних місць для екотуризму в країні та забезпечення їх стійкості.

Всесвітня туристична організація може організувати проведення міжнародних консультаційних зустрічей для обміну досвідом між країнами світу щодо відновлення туристичних потоків. Наприклад, уряд Коста-Ріки забезпечував розвиток необхідної інфраструктури для доступу до об'єктів екотуризму та надавав консультації з розвитку бізнесу, щоб підвищити якість послуг, що підтримують екотуризм та посилюють його соціальний вплив. У Таїланді поточні плани розвитку передбачають перехід від масового туризму до більш нішевого туризму з більш високою доданою вартістю, щоб просунутися вгору по ланцюжку створення вартості, а також зменшити вуглецевий слід і шкоду природним ресурсам. Це не означає, що масовий туризм доведеться повністю припинити, однак усі країни повинні будуть досліджувати шляхи управління туризмом у більш стійкий спосіб, заохочуючи соціальне дистанціювання.

Всесвітня туристична організація також може взяти на себе ініціативу із міжнародної координації впровадження технологічних інновацій для забезпечення безпеки та захисту туристів і працівників галузі. Це також може бути одним із аспектів сприяння відновлення туристичних потоків за рахунок зменшення потоків інформації, що покладаються безпосередньо на туристів. В умовах, коли зникає необхідність самостійно оформлювати певні документи чи довідки і з'являються можливість їх автоматичної генерації – це збільшує лояльність туристів та заохочує їх подорожувати за такими напрямками, де це можливо. Проте, створення таких умов потребує співпраці урядів країн та туристів для створення прозорості і безперервності потоку даних. Багато країн вже використовують цифрові ресурси для обміну необхідною інформацією, покращення відстеження контактів та підтримки безконтактного надання послуг. Технології також можуть сприяти переходу до цифрового самокерованого туризму, який не вимагає групових подорожей і тому відповідає нормам соціального дистанціювання, які, ймовірно, зберігатимуться протягом тривалого періоду. Оскільки все більше транзакцій, пов'язаних із туризмом, переходять у цифровий формат, дуже важливо, щоб малий та середній бізнес прискорив інтеграцію цифрових можливостей у свій бізнес, подолавши цифровий розрив. Всесвітня туристична організація може сприяти поширенню таких технологій та заохоченню впровадженню цифрових технологій.

Висновки. Відновлення міжнародних подорожей і туризму буде тривалим і підлягатиме високому ступеню невизначеності. Країни повинні будуть переосмислити модель туристичного бізнесу, створюючи при цьому можливості для диверсифікації в галузі та за її межами за допомогою підтримки політики та структурних реформ. Стабільне і всеосяжне відновлення міжнародних подорожей і туризму вимагає глобальної співпраці. Ключова роль в цьому процесі відводиться Всесвітній туристичній організації, яка повинна стати основним агентом міжнародної координації обміну досвідом, сприяння впровадженню нових технологій та забезпеченню співпраці з іншими міжнародними організаціями для досягнення відновлення туристичних потоків. Важливо розуміти, що світ вже буде таким, як колись, але

нові умови відкривають нові можливості для розвитку. І ті країни, які першими адаптуються та пристосуються до нових умов і вибудують нові моделі туристичного бізнесу, зможуть отримати економічні та соціальні переваги.

Список використаних джерел.

1. Abbas J., Mubeen R., Iorember P.T., Raza S., Mamirkulova G. Exploring the impact of COVID-19 on tourism: transformational potential and implications for a sustainable recovery of the travel and leisure industry. *Current Research in Behavioral Sciences*. 2021, Volume 2. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666518221000206> (дата звернення: 10.01.2022)
2. Barbados Tourism Marketing Inc. Welcome Stamp. URL: <https://www.visitbarbados.org/barbados-welcome-stamp> (дата звернення: 10.01.2022)
3. Haryanto T. COVID-19 pandemic and international tourism demand. *Journal of Developing Economies*. 2020, №5. URL: <https://e-journal.unair.ac.id/JDE/article/view/19767> (дата звернення: 10.01.2022)
4. International Organization for Migration. COVID-19 and the State of Global Mobility in 2020. URL: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/covid-19-and-the-state-of-global.pdf> (дата звернення: 10.01.2022)
5. Knezevic Cvelbar L., Rodrigues M., Teoh T. Relaunching transport and tourism in the EU after COVID-19. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690884/IPOL_STU\(2021\)690884_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690884/IPOL_STU(2021)690884_EN.pdf) (дата звернення: 10.01.2022)
6. Rahman M.K., Gazi Md.A.I., Bhuiyan M.A., Rahaman Md.A. Effect of Covid-19 pandemic on tourist travel risk and management perceptions. *PLoS ONE*. 2021, № 16 (9). URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0256486> (дата звернення: 10.01.2022)
7. Sarkodie S.A., Owusu P.A. Global assessment of environment, health and economic impact of the novel coronavirus (COVID-19). *Environment, Development and Sustainability*. 2021, № 23. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7272320/> (дата звернення: 10.01.2022)
8. World Bank. COVID-19 and tourism in South Asia. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34050/COVID-19-and-Tourism-in-South-Asia-Opportunities-for-Sustainable-Regional-Outcomes.pdf?sequence=6> (дата звернення: 10.01.2022)
9. World Tourism Organization. Basic tourism statistics. URL: <https://www.unwto.org/statistic/basic-tourism-statistics> (дата звернення: 10.01.2022)
10. World Tourism Organization. Global tourism sees upturn in q3 but recovery remains fragile. URL: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347> (дата звернення: 10.01.2022)
11. World Travel and Tourism Council. Travel and Tourism – Global Economic Impact and Trends 2020. URL: <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2020/Global%20Economic%20Impact%20Trends%202020.pdf?vcr=2021-02-25-183118-360> (дата звернення: 10.01.2022)

References.

1. Abbas, J. Mubeen, R. Iorember, P.T. Raza, S. and Mamirkulova, G. (2021), “Exploring the impact of COVID-19 on tourism: transformational potential and implications for a sustainable recovery of the travel and leisure industry”, *Current Research in Behavioral Sciences*, Vol. 2, available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666518221000206> (Accessed 10 Jan 2022)
2. Barbados Tourism Marketing Inc. (2021), “Welcome Stamp”, available at: <https://www.visitbarbados.org/barbados-welcome-stamp> (Accessed 10 Jan 2022)
3. Haryanto, T. (2020), “COVID-19 Pandemic And International Tourism Demand”, *Journal of Developing Economies*, Vol. 5, available at: <https://e-journal.unair.ac.id/JDE/article/view/19767> (Accessed 10 Jan 2022)
4. International Organization for Migration (2021), “COVID-19 and the State of Global Mobility in 2020”, available at: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/covid-19-and-the-state-of-global.pdf> (Accessed 10 Jan 2022)
5. Knezevic Cvelbar, L. Rodrigues, M. and Teoh, T. (2021), “Relaunching transport and tourism in the EU after COVID-19”, available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690884/IPOL_STU\(2021\)690884_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690884/IPOL_STU(2021)690884_EN.pdf) (Accessed 10 Jan 2022)
6. Rahman, M.K. Gazi, Md.A.I. Bhuiyan, M.A. and Rahaman, Md.A. (2021), “Effect of Covid-19 pandemic on tourist travel risk and management perceptions”, *PLoS ONE*, Vol. 16 (9), available at: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0256486> (Accessed 10 Jan 2022)
7. Sarkodie, S.A. and Owusu, P.A. (2021), “Global assessment of environment, health and economic impact of the novel coronavirus (COVID-19)”, *Environment, Development and Sustainability*, Vol. 23, available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7272320/> (Accessed 10 Jan 2022)

- 8 World Bank (2021), “COVID-19 And Tourism In South Asia”, available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34050/COVID-19-and-Tourism-in-South-Asia-Opportunities-for-Sustainable-Regional-Outcomes.pdf?sequence=6> (Accessed 10 Jan 2022)
9. World Tourism Organization (2021), “Basic Tourism Statistics”, available at: <https://www.unwto.org/statistic/basic-tourism-statistics> (Accessed 10 Jan 2022)
10. World Tourism Organization (2021), “Global Tourism Sees Upturn In Q3 But Recovery Remains Fragile”, available at: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347> (Accessed 10 Jan 2022)
11. World Travel and Tourism Council (2020), “Travel and Tourism – Global Economic Impact and Trends 2020”, available at: <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2020/Global%20Economic%20Impact%20Trends%202020.pdf?ver=2021-02-25-183118-360> (Accessed 10 Jan 2022).

Стаття надійшла до редакції 15.01.2022 р.